

Razmišljati. Kdo si upa? Kdo zna?

✍ Bernarda Mal

“Največji problem človeštva niso klimatske spremembe, ampak nezadostno razmišljanje.”

(de Bono, Ljubljana, 2010)

Z razmišljanjem je tako kot s pametjo. Vsakdo misli, da je ima dovolj. In vsakdo misli, da zna razmišljati. Poznavalci orodij za razmišljanje pa vemo, da temu ni tako. Vemo, da z orodji razmišljanja uspemo uiti rutini in razmisliti o stvareh odprto in vnaprej. V članku predstavljamo avtorja orodij za razmišljanje, dr. Edwarda de Bona, spremembe v načinu razmišljanja ter načinu in viziji širjenja med Slovence.

Kdo je Edward de Bono?

Rodil se je na Malti leta 1933 v družini s petimi otroki. Oče je bil zdravnik, mama novinarka. Pri petnajstih letih je končal srednjo šolo, pri dvajsetih medicino in odšel na podiplomski študij v Veliko Britanijo. Končal je psihologijo in delal kot zdravnik. Njegovo medicinsko znanje mu je pomagalo, da se je začel ukvarjati z delovanjem možganov in ugotovil, kako delujejo, kar je leta 1969 popisal v knjigi *Mehanika možganov*. Že dve leti prej je napisal knjigo *Laterarno razmišljanje*. V njej je poimenoval drugo polovico razmišljanja, ki dopolnjuje vertikalno, logično razmišljanje, s katero ustvarjamo veliko možnih alternativ, idej in konceptov. Do leta 1970 je pripravil celoten program učenja razmišljanja v šolah, ki v idealnem

primeru obsega 3 leta po eno srečanje na teden. Leta 1985 pa je izdal knjigo *Šest klobukov razmišljanja*, po kateri je najbolj zaslovel. Napisal je več kot 80 knjig, ki so prevedene v več kot 40 jezikov. Sodi med 50 največjih mislecev na svetu.

Česa nas je naučil o razmišljanju?

De Bono razlaga, da razmišljanje ni povezano z inteligenco. Inteligenca je samo potencial razmišljanja, kot je motor pri avtomobilu potencial vožnje. Kako avtomobil vozi, je odvisno od spretnosti voznika. Kako razmišljamo, je odvisno od spretnosti, sposobnosti in veščine razmišljanja.

Razmišljanje – konstruktivno, kreativno, sistematično in učinkovito – je veščina. Veščine se naučimo z urjenjem. De Bono je razvil preprosta orodja.

Naši možgani razmišljajo zmedeno (vse želimo naenkrat), prehitro (pričakujemo takojšen odgovor), čustveno (na podlagi trenutnih občutij in stališč), spontano (kar nam najprej pade na pamet), kritično oz. obrambno (ker se na nevarnost – tako kot pračlovek – odzovemo z bojem ali z begom), rutinsko (biti mora tako, kot je bilo vedno do sedaj). Možgani tako niso preveč uporabni za današnji čas, zato moramo malce usmerjati svoje razmišljanje, delovanje in pozornost, da bomo lahko bolj učinkoviti, sodelovalni in ustvarjalni.

V šoli je poudarek na podajanju informacij, znanja, ko je lahko pravilen samo en odgovor. Kot človeštvo smo se dogovorili za pomen znakov, simbolov, merskih enot in to, kaj je pravilno.

USTAVIMO NASILJE

NCD	UVD
- da ni prepričan, kaj pade	- opazovanje
- da smo varni	- prostor
- da niso ni strah	- čas ki je na
- da se posvetimo učenju	- da je 1/2 učenja
- da bi se uveljavili s + dosežki	- učni deli
- da bi bilo nekaj materialne škode	- etne modifikacije
	- razprava

NACRT

- 1) TOM TELEFON NA 201 (13 00-14 30)
- 2) PRILIKOVNOSTI ZA POMOČ DOSEŽKOV
- 3) POROČANJE, BELEŽENJE, SPREMLJANJE

AKCIJSKI NAČRT ZA VSAKO

Učence naučimo vrednotiti, ocenjevati, napadati, analizirati, kritizirati, argumentirati, predstavljati svoje stališče (kot edino pravilno), zagovarjati svoje mnenje. Pa je uporabno, če razmišljamo za nazaj? Ko smo v težavah, se moramo spomniti konstruktivnih rešitev ter vseh mogočih možnosti ob poslušanju vseh vpletenih ljudi. Šele ko so težave za nami, je smiselno analizirati in se naučiti, da ne ponavljamo starega ravnanja.

Otroci imajo v šolah malo priložnosti za učenje razmišljanja, kako uporabiti vse informacije, kako sodelovati, katere so (poleg obstoječih) še druge možnosti. Ko vstopijo na trg delovne sile, pa od njih pričakujejo prav to: kompetence 21. stoletja – ustvarjalnost (ni ene rešitve), sodelovanje, samostoj-

“Ko sem se še seznanjala z orodji, še nisem vedela, kako jih dejansko uporabiti. Zdaj, ko jih poznam že dalj časa, jih uporabljam predvsem pri odločanju. Odkar uporabljam orodja, imam precej manj zmede v glavi.”

(Lucija Mihalinec, 8. razred)

P & N

TAKOJ

- ne sklopimo dogovora a umrepa
- ne bi bil vključiti načrt

1 LETO

- kaj nasija
- vedelo je ali si prepričala nasije

10 LET

- ne bi bilo nasija
- sivičnik načrt na ostale žale

N

- širite se to vedno bolj

Z

- toliko bi jih faklialo

Foto: Bernarca Mal, zapis s krožki načrtovanja

“Ko sem prvič slišala za de Bona in njegovih 6 klobukov, jih preštudirala in v svojih prilagojenih okvirih tudi začela uporabljati, sem si poenostavila življenje. Ne samo v službi, tudi doma. To je prevetrilo način razmišljanja. Spomnim se, ko je moj sedmošolec Luka prišel domov in začel razlagati o de Bonu in kaj so se o njem pogovarjali v šoli. Da bodo imeli krožek razmišljanja ... Moja prva misel takrat je bila: a je to mogoče, de Bono na naši osnovni šoli? Zdelo se mi je idealno ... In Luka? O orodjih za razmišljanje je govoril tudi doma. Pogosto je začel: “Mami, a ti poznaš ...” in sva se zapletla v pogovor. AMI mu je še vedno najbolj všeč: alternative, možnosti, izbire. Še danes, v času, ko je tik pred izbiro svoje nadaljnje poklicne poti.”

(Albina Močilnikar, mama učenca)

razmišljanje v vsako šolo in ‘idejnika’ v vsako podjetje. Skupaj z mag. Bojano Tancer sta pripravili učni načrt za izbirni predmet Razmišljanje, a ga od aprila 2011 Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (še) ni potrdilo. Tako sta v šolskem letu 2012/13 usposobili 1. generacijo učiteljev razmišljanja, teh je bilo 29. Sedaj poteka usposabljanje 3. generacije. Večina učiteljev v okviru usposabljanja vodi krožek razmišljanja v svojih šolah, saj morajo večino uriti. Izkazalo se je, da je to uspešen način, kako širiti večino razmišljanja med šolarji. Menim, da bi morali vsi bodoči učitelji že v okviru študija didaktike na fakulteti opraviti modul, v katerem bi usvojili večino razmišljanja z orodji de Bona. Vsak učitelj, ki obvladuje to večino, jo lahko preprosto, smiselno in vsakodnevno uporablja pri katerem koli predmetu. Tako učence bolje pripravi na življenje.

Orodja za poučevanje razmišljanja

Orodja za poučevanje razmišljanja so skrita v kratici CoRT – Sklad za raziskave o razmišljanju (The Cognitive Research Trust). Učitelji razmišljanja

“Ljudje, ki so obiskali de Bonove delavnice, pravijo, da postanejo bolj osredotočeni in sistematični pri svojem razmišljanju. Njihovi sestanki se skrajšajo, izvedba projektov pa izboljša (porabijo manj časa in denarja za večji obseg izvedbe). Preden kar koli načrtujejo, zdaj vedo, da morajo ‘Upoštevati Vse Dejavnike’ (UVD) – posledično se zmanjša verjetnost, da kaj spregledajo, pozabijo, spustijo. Manj je konfliktov, ker se vpleteni nehajo odzivati čustveno in ranjeno ter ne začnejo zagovarjati svojih stališč, ampak upoštevajo ‘Stališča Drugih Ljudi’ (SDL). Zaradi tega je več zavzetosti vseh vpletenih, ki so sedaj vključeni od samega začetka. Ko pride do nesoglasij, se deležniki vrnejo na samo izhodišče: ‘S katerim Namenom, Ciljem’ smo se zadeve lotili, kaj želimo ‘Doseči’ (NCD)? Tudi ocenjevanje in odločanje sta sedaj veliko bolj celovita: ne poslušajo samo svojega občutka, ali mu/ji je zadeva všeč ali ne, pač pa pogledajo vse, kar vidijo kot ‘Pozitivno’, potem vse, kar vidijo kot ‘Negativno’, in na koncu še vse, kar vidijo kot ‘Zanimivo’ (PNZ) na zadevi, o kateri razmišljajo. In preden sprejmejo odločitev, razmislijo še, kakšne so takojšnje, kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne ‘Posledice’ in kaj se lahko ‘Nadaljuje’ v prihodnosti (P&N). Najstniki so mi poročali, da so bolj mirni: “Ko se ti zaprejo ena vrata, veš, da si lahko sam odpreš deset drugih.” Seveda, saj poznajo orodja ustvarjalnosti, s katerimi si sami ustvarjajo nove poti!”

(mag. Nastja Mulej, trenerka)

na usposabljanju spoznajo orodja v CoRT 1 (PNZ – pozitivno, negativno, zanimivo; UVD – upoštevanje vse dejavnike; P&N – posledice in nadaljevanja; NCD – nameni, cilji, dosežki; PPP – prve pomembne prioritete; AMI – alternative, možnosti, izbire; SDL – stališča drugih ljudi; orodja vadijo ob sestavljanju pravil, načrtovanju in odločanju) in CoRT 4 (provokacija, naključni vložek, izpodbijanje kon-

no razmišljanje, reševanje problemov, učenje učenja, obvladovanje informacijsko-komunikacijske tehnike in komunikacije ter prilagodljivost.

Širitev de Bonovih orodij za razmišljanje v Sloveniji

De Bonova orodja za poučevanje razmišljanja so prišla v Slovenijo leta 2010, ko je svoje znanje posredoval Nastji Mulej, takrat že štiri leta ekskluzivni licencirani trenerki orodij za učinkovito in ustvarjalno razmišljanje (Šest klobukov razmišljanja in Lateralno razmišljanje), ter ožjemu krogu njenih sodelavcev. Mag. Mulej prevaja njegova gradiva v slovenščino, uri otroke in odrasle, razmišlja in dela, da bi čim prej dosegla svoj cilj –

cepta, prevladujoča ideja, opredelitev težav, odstranitev napak, združevanje, zahteve, ocenjevanje idej). Orodij ni mogoče uspešno predstaviti v tako kratkem članku in uporabljati brez urjenja.

Pri razmišljanju upoštevamo, da:

- skupino sestavlja naključno izbranih 3-5 učencev;
- vlog v skupini ne določamo vnaprej;
- jasno in kratko podamo izhodišče;
- čas za razmišljanje in pisanje omejimo na tri minute;
- delamo osredotočeno (najprej pisanje, potem poročanje);
- štejejo vse zamisli, teh ne vrednotimo in ne razlagamo ali opisujemo;
- naštejejo vsaj sedem predlogov (odvisno od orodij so to lahko: stališča, dejavniki, cilji, posledice, prioritete, alternative ali sveže zamisli);
- poročajo vse skupine, prva podrobno, druge jo dopolnjujejo;
- na kratko zapisujemo, zapis je na voljo vsem.

Zaključek

Ko bodo snovalci in izvajalci slovenske šole prestopili prag negotovanja, se usmerili v razmišljanje za naprej in

delovali v duhu kompetenc 21. stoletja, si lahko obetamo napredek družbe v vseh ozirih.

Na vprašanje, kdaj bo kultura kreativnega razmišljanja okužila svet, je de Bono na predavanju v Tehnološkem parku v Ljubljani odgovoril: "Moramo se potruditi. Vsaka vlada potrebuje ministra za razmišljanje, čigar naloga bi bila zbirati nove ideje, spremljati razmišljanje posameznih oddelkov in se posvetiti oblikovanju razmišljanja za naprej, namesto za nazaj. Težko je reči, kdaj se bo to zgodilo. Se pa vsekakor mora zgoditi." ■

Viri in literatura

- Orel, Mojca (ured.) (2012): *Zbornik prispevkov 2. Mednarodne konference EDUvision, Sodobni pristopi poučevanja prihajajočih generacij*. Polhov Gradec: Eduvision. Str. 135-140.
- Petkovšek Šrakul, Jana (2014): *Mag. Nastja Mulej: Idejnika v vsako podjetje in razmišljanje v vsako šolo*. V: *Gazeta*, 27. 10. 2014, pridobljeno 30. 1. 2015 s strani <http://gazeta.dnevnik.si/sl/Novice/5256/Mag%20Nastja%20Mulej%20Idejnika%20v%20vsako%20podjetje%20in%20razmi%20sljanje%20v%20vsako%20C5%A1olo>.
- Polnočni klub: Učimo se razmišljati*. Zvezdan Martić in Blaž Zupan, *Nastja Mulej, Bernarda Mal, Mojca Bizjak z otroki OŠ Koseze*. TV Slovenija 1. program, 16. januar 2015.

Edward de Bono
Naučite svojega otroka razmišljati
Pomagajte otroku preživeti in se razcveteti
Maribor: Rotis,
cena: 29,90 EUR

Dopolnjena izdaja svetovne uspešnice je namenjena staršem in učiteljem, ki bi radi otroke naučili bolj ustvarjalnega, sistematičnega, sodelovalnega, usmerjenega in samostojnega razmišljanja. V knjigi je opisanih veliko različnih metod učenja razmišljanja, ki so podkrepjene z vajami. Metode so namenjene otrokom različne starosti, že od 4. leta dalje. Osnovni postopki razmišljanja pa veljajo tudi za odrasle, tako se lahko najprej sami naučimo razmišljati, nato pa tega učimo še otroke oziroma učence.